

Pilegrimer på vei mot felles mål

Hellige steder: Pilegrims-Europa endrer seg. Kommunismens fall, endret religiøs demografi og økende interesse for hellige steder gjør at pilegrimstradisjonene blomstrer – og endres.

Lars O. Flydal/Vårt Land

Pilegrimstradisjonen har en renessanse over hele Europa. I sørøst vokser kristne og muslimske pilegrimssteder fram fra en skyggetilværelse under kommunistregimene. En økende andel muslimer i Vest-Europa skaper behov for å etablere nye islamske pilegrimssteder – og noen steder valfarter kristne og muslimer til samme sted.

– Internasjonal forskning viser at pilegrims- tradisjonene blomstrer. Det er økende interesse for å søke til pilegrimssteder – blant både kristne, muslimer, buddhister og hinduer. Fenomenet er blitt synlig fordi det er blitt mer forskning på feltet – men det bunner også i en reell økning i interesse for å besøke de hellige stedene, sier førstelektor Ingvild Flaskerud ved Teologisk fakultet (UiO).

Flaskerud har sammen med religionsviter Richard J. Natvig ved Universitetet i Bergen redigert antologien *Muslim pilgrimage in Europe* .

Globalt fenomen. Som religionshistoriker ser hun ulike årsaker til pilegrims-renessansen.

– En økende globalisering bidrar til å utvanne de historiske røttene våre. Slik dekker pilegrimsstedene et økende behov for å søke nærhet til egne tradisjoner. Pilegrimstradisjonen blir en motkraft til globaliseringen – paradokset er at denne tradisjonen samtidig blir et økende, globalt fenomen, sier hun.

Forskeren mener at religionsutøvelsen viser et behov for individuelle, åndelige opplevelser.

– Håp om hjelp og helbredelse gjennom møte med en hellig kraft er fortsatt en viktig grunn for søkningen mot disse religiøse samlingspunktene. Mange mennesker tror at slike steder – med sine kilder, trær og helgengraver – kan være en mediator som kobler deg opp mot hellige krefter. For mange som tror på en monoteistisk gud, vil slike steder skape nærhet til det guddommelige – og bidra til spirituelle opplevelser, forteller hun.

Veien er målet. Praktiske årsaker, som forbedret infrastruktur og mer økonomisk frihet, er også med på å styrke tradisjonen.

– Pilegrimsledene fylles også av mennesker som ikke bare er opptatt av det hellige målet, langt der fremme. Naturopplevelser underveis, møte med mennesker, en kontemplativ pause i en hektisk hverdag – begrunnelsene varierer. Det finnes pilegrimer som kombinerer turen med ren turisme – og stadig flere har et forhold til at «veien er målet». De viktige øyeblikkene oppstår like gjerne underveis – som ved det åndelige endepunktet, forteller hun.

Flaskerud har doktorgrad på shia-islam, og har drevet mye feltarbeid i Iran.

– Jeg oppdaget hvor viktige de lokale pilegrimsmålene var for muslimene der, helgenstedene var ofte mer populære mål enn moskeene. Og selv om muslimenes hadj (pilegrimsreise til Mekka) er en av religionens fem søyler, er det et faktum at størstedelen av verdens muslimer aldri kommer til Mekka. Da er det ekstra viktig med et lokalt pilegrimsmål som vil være en god erstatning, sier hun.

Nye mål. Den økende islamske tilstedeværelsen i Vest-Europa har skapt nye behov for pilegrimsmål.

– Her hadde muslimene ingen steder å valfarte til, de måtte skapes. Ett eksempel er Hijaz College i Nuneaton i England. En mystiker fra pakistansk sufi-tradisjon var knyttet til stedet, og da han døde i 1994 ble det bygget opp et helgensted rundt hans grav. Nå er det blitt til et religiøst senter, som også appellerer sterkt til unge muslimer. Dette er et eksempel på tilpasning til lokale behov, og i total mangel av hellige steder fra islamsk tradisjon i området, forteller Flaskerud.

Revitalisering. Religiøs tilknytning begrenser ikke nødvendigvis folk til å bare oppsøke sine egne pilegrimsmål.

– I sørøst-Europa er både kristne og muslimske pilegrimssteder sterkt revitaliserte etter de store sosio-politiske omveltningene på 1990-tallet. Etter at de kommunistiske antipatiene og forbudene ble borte, kan både kristne og muslimer gjenreise og bruke de tradisjonsrike pilegrimsstedene – og vi ser at de gjerne besøker hverandres hellige steder.

Hun forklarer det med den tiltrekningen som ligger i at det er et hellig sted, uavhengig av hvilken religion det er tilknyttet. Mange muslimer oppsøker Nidarosdomen og Santiago de Compostela.

– Slike steder oppfattes som kraftsentrum, som alle kan dra nytte av for å få en åndelig opplevelse – gjennom kontemplasjon der man er i nær kontakt med en guddom. Slike pilegrimssteder oppløser grenser mellom religionene – uten at det er snakk om å blande det religiøse.

Legende. I Bretagne ligger et pilegrimsmål som nå er blitt felles for kristne og muslimer. Steder er viet myten om *De hellige syv soverne fra Efesos*, som etter religiøs forfølgelse søkte tilflukt i en hule. Her falt de i søvn og våknet først 300 år senere. (Begrepet syvsover er hentet fra myten.) Opprinnelsen til legenden er uklar, men den er brukt av kristne i lang tid – og senere tatt inn i islamsk tradisjon.

Under avkoloniseringen på 1950-tallet havnet Frankrike i en helt ny, sosiokulturell situasjon, med stor muslimsk immigrasjon fra Nord-Afrika.

Katolikken Louis Massignon var pioner på arbeid for gjensidig forståelse mellom katolikker og muslimer.

– Han ønsket å gi muslimene en forankring i sitt nye hjemland, og i 1954 ble de invitert til å dele pilegrimsstedet i Bretagne med katolikkene. Tradisjonen lever videre i dag, og stedet er blitt et senter for religiøs dialog-fellesskap. Liturgiske handlinger og bønner kommer fra begge religioner, og man deltar i det man selv ønsker, forteller hun.

Delt liturgi. Hele prosjektet har fått en samlende virkning, på tvers av religiøse og sosiale skillelinjer.

– Men slike møtesteder skaper en dynamikk som også kan virke splittende og ekskluderende. For mange blir det litt vel utfordrende å skulle dele liturgi. Og fordi hellige steder blir til kraftsentrum, vil det ofte oppstå strid og politisk kamp om å ta kontroll over dem, særlig steder med mange hundre år gamle tradisjoner.

Flaskerud mener det viser hvor viktig det religiøse er i samspill med samfunnsmessige endringer.

– En pilegrimsreise – i vid forstand – kan i tillegg til det religiøse, også skape tilknytning til et sivilt og politisk engasjement. Det kan vi godt ta med oss når vi står foran de store utfordringene Europa må håndtere i tiden fremover, der religion utgjør én viktig rammebetingelse, sier Ingvild Flaskerud.

Renessanse. Pilegrimsprest og daglig leder for Pilegrimssenter Oslo, Roger Jensen, bekrefter en kraftig økning i interessen for å gå pilegrim over hele Europa.

– Der religionene lever tett er det nok også mer utbredt å delepilegrimsmålene, og det kan oppstå et visst fellesskap rundt de hellige stedene. I Vest-Europa er dette et mer marginalt fenomen, selv om det er interessant at det kan oppstå slike møtesteder over religiøse grenser, sier han.

Han ser en klar trend i at det nå er undringen, og opplevelsen av sanselig gudsnærver som er sentralt for vestlige pilegrimer.

– Fremstående religionsvitere, som Danièle Hervieu-Léger, ser på pilegrimsrenessansen som kanskje den viktigste arenaen for religiøs fornyelse. Dagens vestlige pilegrim søker ikke først og fremst katedralen og relikviene – veien er målet, sier Roger Jensen.

Hans bok, *Lengsel, vandring, tenkning før og nå*, er nå kommet på tysk med tittelen *Vidåpne øyne*.

– Samtidig som vi i dag oppdager den keltiske arven som betoner gudsnærveret i naturen, er det paradoksalt å konstatere at en sanselig forståelse av gudsnærver i natur og kultur jo er en helt sentral del av vår egen arv fra Luther, noe vi har glemt. Se på Petter Dass, her er som kjent hele naturen bokstavelig talt full av gudsnærver – og med i lovsangen, både steinbit, sei, torsk og nise! sier Jensen.

Førstelektor Ingvild Flaskerud og religionsviter Richard J. Natvig har gitt ut boken *Muslim pilgrimage in Europe*, på det akademiske forlaget Routledge i England.

De tar for seg revitaliseringen av pilegrimsmål, særlig i sørøst-Europa, og beskriver en tendens til at disse pilegrimsstedene blir religiøse møteplasser.

Boken gir også eksempler på nye pilegrimstradisjoner som oppstår i Vest-Europa, på grunn av en økende andel muslimer i befolkningen.

Boken forteller også historien om pilegrimsstedet til minne om «De syv soverne fra Efesos», i Bretagne. Siden 1954 har stedet vært felles pilegrimsmål for katolikker og muslimer.